

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สำหรับแนวคิดที่จะนำมาใช้ประกอบในการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยจะนำเอาแนวคิดวัฒนธรรมและการกล่อมเกลາทางการเมือง แนวคิดประชาธิปไตยและแนวคิดการเรียนรู้ทางการเมือง มาใช้ในการอ้างอิง

2.1 แนวคิดวัฒนธรรมและการกล่อมเกลາทางการเมือง (Political Culture And Socialization Approach)

วัฒนธรรมการเมืองมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับความสำเร็จของระบบการปกครองของแต่ละสังคม การที่จะเข้าใจในระบบการเมืองของประเทศใดๆก็ตาม เราต้องศึกษาวัฒนธรรมทางการเมืองของประชาชนในประเทศนั้น ๆ ก่อน เพราะวัฒนธรรมทางการเมืองเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมทางการเมืองของบุคคลที่อยู่ในระบบการเมือง

ความหมายของวัฒนธรรมทางการเมือง

มีผู้ให้คำนิยามของวัฒนธรรมทางการเมืองไว้มากมายหลายคน ดังตัวอย่างที่จะยกมากล่าวต่อไปนี้

Lucian Pye ได้นิยามไว้ว่าวัฒนธรรมทางการเมืองคือแบบแผนของทัศนคติ ความเชื่อ ความรู้สึก สภาพการณ์ ซึ่งเป็นสิ่งที่สั่งสมและมีความหมายต่อกระบวนการทางการเมือง เป็นกรอบของพฤติกรรมของระบบการเมือง วัฒนธรรมทางการเมืองมีทั้งอุดมคติทางการเมืองและปทัสสถานในการดำเนินการของระบบการเมือง หรือวัฒนธรรมทางการเมืองคือ รูปแบบของวิถีทางจิตวิทยาและจิตวิสัยที่ปรากฏในระบบการเมือง (อ้างใน ยรรยงค์ สุริยะมนี, 2540)

Almond และ Powell ได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมทางการเมืองว่าเป็นแบบแผนของทัศนคติหรือความโน้มเอียงทางการเมืองของปัจเจกชน (Political Orientation) (อ้างใน ยรรยงค์ สุริยะมนี, 2540)

Almond และ Verba ได้ทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับวัฒนธรรมทางการเมืองและได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมทางการเมืองว่า หมายถึงการรับรู้ทางการเมืองและทัศนคติที่บุคคลมีต่อระบบและส่วนต่าง ๆ ของระบบการเมือง (อ้างใน ยรรยงค์ สุริยะมณี, 2540)

องค์ประกอบของวัฒนธรรมทางการเมือง

Almond และ Powell ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรมทางการเมือง พบว่าองค์ประกอบของวัฒนธรรมทางการเมือง ในความหมายที่เป็นแบบแผนของทัศนคติหรือความโน้มเอียงทางการเมืองของปัจเจกชนนั้นมี 3 ลักษณะคือ

1. ความโน้มเอียงเกี่ยวกับการรับรู้ (Cognitive Orientation) เป็นความเข้าใจ ความเชื่อ ที่มีต่อระบบและส่วนต่างๆ ของระบบการเมือง
2. ความโน้มเอียงเกี่ยวกับความรู้สึก (Affective Orientation) เป็นความรู้สึกของปัจเจกชนที่มีต่อระบบและส่วนต่างๆ ของระบบการเมือง
3. ความโน้มเอียงเกี่ยวกับการประเมินค่า (Evaluation Orientation) เป็นการตัดสินและแสดงความเห็นต่างๆ ของปัจเจกชนที่มีต่อกิจกรรมและปรากฏการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้น (อ้างใน ยรรยงค์ สุริยะมณี, 2540)

ประเภทของวัฒนธรรมทางการเมือง

Almond และ Verba ได้ทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับวัฒนธรรมทางการเมือง และได้แบ่งวัฒนธรรมทางการเมืองออกเป็น 3 ประเภทคือ

1. วัฒนธรรมทางการเมืองแบบคับแคบ (Parochial Political Culture) เป็นวัฒนธรรมทางการเมืองในรูปแบบที่บุคคลไม่มีความรู้ ความเข้าใจ และไม่มีส่วนร่วมทางการเมือง
2. วัฒนธรรมทางการเมืองแบบไพร่ฟ้า (Subject Political Culture) เป็นวัฒนธรรมทางการเมืองในรูปแบบที่บุคคลมีความรู้ความเข้าใจทั่ว ๆ ไปเกี่ยวกับระบบการเมือง แต่ไม่สนใจที่จะมีส่วนร่วมทางการเมือง
3. วัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วม (Participant Political Culture) เป็นวัฒนธรรมทางการเมืองที่บุคคลมีความรู้ ความเข้าใจในระบบการเมืองทั่วไป มีการรับรู้ต่อโครงสร้างทางการเมืองและการบริหาร ตลอดจนการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองด้วย (อ้างใน ยรรยงค์ สุริยะมณี, 2540)

ที่มาของวัฒนธรรมทางการเมือง

การที่สังคมใดหรือประเทศใดจะมีลักษณะของวัฒนธรรมการเมืองเป็นเช่นไรนั้นขึ้นอยู่กับประวัติความเป็นมาของสังคมหรือประเทศนั้น ความยาวนานของระบบสังคม ค่านิยม ความต่อเนื่องและความขาดตอนของสังคม สภาพภูมิศาสตร์ ระบบการศึกษา ระบบครอบครัว ตลอดจนปัจจัยภายในและภายนอกอื่น ๆ ที่มีผลกระทบต่อสังคมนั้น ๆ ด้วย

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าวัฒนธรรมทางการเมืองส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการกล่อมเกลாதทางการเมือง (Political Socialization) ของระบบสังคมนั้นเอง

การที่วัฒนธรรมทางการเมืองของบุคคลหนึ่ง ๆ จะเป็นอย่างไรนั้นเกี่ยวข้องโดยตรงกับกระบวนการสังคมประกิตทางการเมืองหรือกระบวนการกล่อมเกลாதทางการเมือง กระบวนการสังคมประกิตทางการเมืองนั้นอาจจะเป็นทั้งกระบวนการเพื่อผดุงรักษา สืบทอด แปลงรูป หรือสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองขึ้นมาใหม่ก็ได้

ความหมายของกระบวนการกล่อมเกลாதทางการเมือง

มีผู้ให้คำนิยามของคำว่ากระบวนการกล่อมเกลாதทางการเมืองไว้มากมายซึ่งพอจะสรุปได้ดังนี้

Michael Rush และ Phillip Athoff ได้ให้ความหมายของกระบวนการกล่อมเกลาททางการเมืองว่าเป็นกระบวนการที่บุคคลเกิดการรับรู้และมีปฏิกิริยาต่อปรากฏการณ์ทางการเมือง กระบวนการนี้เกิดจากสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของสังคม สิ่งที่มีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมทางการเมืองของปัจเจกชนก็คือ ครอบครัว การศึกษา กลุ่มเพื่อนฝูง กลุ่มอาชีพและสื่อมวลชน (อ้างใน ยรรยงค์ สุริยะมณี, 2540)

Langton ได้นิยามการกล่อมเกลาททางการเมืองว่าเป็นกระบวนการที่บุคคลได้เรียนรู้แบบแผนพฤติกรรมและอุปนิสัยในทางที่เกี่ยวข้องกับการเมืองโดยผ่านสื่อกลางต่างๆ ของสังคม เช่น ครอบครัว เพื่อน โรงเรียน สื่อมวลชน ฯลฯ (อ้างใน โกวิท คุนรัตน์, 2541)

Greenstein ได้ให้ความหมายของการกล่อมเกลาททางการเมืองว่าในวงแคบนั้นหมายถึงการให้ข่าวสาร การปลูกฝังค่านิยมและการให้ความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติต่างๆ ทางการเมืองอย่างมีเจตนาโดยผ่านองค์การ หรือสถาบันที่มีความรับผิดชอบอย่างเป็นทางการในด้านการอบรมสั่งสอน ด้านการเมือง ในความหมายที่กว้างนั้น หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ทั้งหมดที่

เกี่ยวกับการเมืองที่เกิดขึ้นในทุกช่วงชีวิตมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นทางการเมืองหรือไม่ก็ตาม (อ้างใน โกวิท คุณรัตน์, 2541)

Coleman กล่าวว่า การกล่อมเกลாதทางการเมือง หมายถึง กระบวนการที่บุคคลได้มาซึ่งทัศนคติต่อระบบการเมืองและบทบาทในระบบการเมืองรวมทั้งการมีความรู้ ความรู้สึกและสำนึกในความสามารถทางการเมืองของตน (อ้างใน โกวิท คุณรัตน์, 2541)

Dawson และ Kenneth กล่าวว่า การกล่อมเกลาททางการเมือง หมายถึง กระบวนการที่พลเมืองบรรลุนิติภาวะทางการเมืองโดยสามารถแสดงทัศนะของตนเกี่ยวกับการเมืองได้ (อ้างใน โกวิท คุณรัตน์, 2541)

Easton และ Dennis กล่าวว่า การกล่อมเกลาททางการเมือง หมายถึง กระบวนการที่ช่วยให้มีการถ่ายทอดวัฒนธรรมทางการเมืองหรือความโน้มเอียงทางการเมืองซึ่งได้แก่ ความรู้ ทัศนคติ บรรทัดฐาน และค่านิยมทางการเมืองของคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง จากสังคมหนึ่งไปสู่อีกสังคมหนึ่ง ถ้าไม่มีกระบวนการถ่ายทอดสิ่งเหล่านี้แล้วจะทำให้สมาชิกใหม่แสวงหาวัฒนธรรมทางการเมืองใหม่อยู่ตลอดเวลา ซึ่งจะส่งผลต่อเสถียรภาพหรือการคงอยู่ของระบบการเมืองนั้นๆ (อ้างใน โกวิท คุณรัตน์, 2541)

ปรีชา หงษ์ไกรเลิศ (2519) ได้ให้ความหมายของกระบวนการกล่อมเกลาททางการเมืองว่าหมายถึงการที่มนุษย์เรียนรู้เกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ในสังคมในเรื่องการปกครอง เศรษฐกิจ สังคม การศึกษา ศาสนา ซึ่งมนุษย์ได้รับรู้และเข้าใจ เกิดความคิด ความเชื่อ ทัศนคติ ค่านิยม เกี่ยวกับสิ่งเหล่านั้นขึ้นเป็นขั้นตอนต่อเนื่อง เรียกว่า "กระบวนการ" โดยผ่านครอบครัว บุคคล โรงเรียน ฯลฯ

สุรวุฒิ บัดโธสง (2528) กล่าวว่า การกล่อมเกลาททางการเมืองเป็นกระบวนการอบรมกล่อมเกล่าให้สมาชิกของสังคมได้เรียนรู้ชีวิตการเมืองในสังคมเพื่อจะได้มีพฤติกรรมเชิงการเมืองเหมาะสมสอดคล้องกับระบบการเมืองของสังคมนั้น

แนวทางการกล่อมเกลาททางการเมือง

พฤทธิสาน ชุมพล (2531) ได้เสนอแนวความคิดเกี่ยวกับการกล่อมเกลาททางการเมืองว่ามี 3 แนวทาง คือ

1. การกล่อมเกลາทางการเมืองในฐานะเป็นการสืบทอดวัฒนธรรมทางการเมืองจากคนรุ่นหนึ่ง สู่คนอีกรุ่นหนึ่ง เป็นการดำรงรักษาแบบแผน พฤติกรรมทางการเมืองที่สังคมยึดถือร่วมกันเอาไว้ให้คนรุ่นหลังยึดเป็นแนวปฏิบัติ เช่น ถ่ายทอดจากพ่อแม่สู่ลูกในลักษณะของการตัดสินใจในปัญหาต่าง ๆ ถ้าพ่อ แม่ ใช้วิธีการให้ลูกแสดงความคิดเห็นได้และยอมรับความคิดเห็นซึ่งกันและกัน วัฒนธรรมการแก้ปัญหาเช่นนี้จะป็นวัฒนธรรมที่เป็นพื้นฐานของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย

2. การกล่อมเกลาทางการเมืองตามแนวกระบวนการควบคุมอารมณ์ของบุคคลมองว่าการกล่อมเกลาทางการเมืองเป็นการควบคุมพฤติกรรมทางการเมืองของบุคคลไม่ให้เป็นไปตามแรงกระตุ้นภายในตามธรรมชาติของมนุษย์ เพราะหากปล่อยให้เป็นไปตามแรงกระตุ้นภายในของบุคคลแล้วย่อมทำให้เกิดความระส่ำระสายทางการเมือง การกล่อมเกลาตามแนวทางนี้จึงทำการหล่อหลอมให้พฤติกรรมทางการเมืองของบุคคลมีความแปรผันไปในทิศทางที่สังคมโดยส่วนรวมยอมรับได้เท่านั้น

3. การกล่อมเกลาทางการเมือง เป็นแนวทางเตรียมบุคคลให้เข้ากับบทบาทการเมืองต่าง ๆ เพื่อให้ปฏิบัติตามปทัสสถานทางการเมืองของสังคม โดยพิจารณาว่าตัวการมีบทบาทพิเศษในการกำหนดบทบาททางการเมืองให้มีพฤติกรรมทางการเมืองตามต้องการโดยสรรหาบุคคลมาสวมบทบาททางการเมือง เช่น เป็นสมาชิกพรรคการเมือง เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เป็นผู้ไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง เป็นรัฐมนตรี เป็นต้น

ขั้นตอนการกล่อมเกลาทางการเมือง

Lucian Pye ได้กล่าวถึงการอบรมกล่อมเกลา ซึ่งสรุปออกได้เป็น 4 ขั้นตอนคือ

1. การกล่อมเกลาในขั้นพื้นฐาน (Basic Socialization) เป็นช่วงที่เด็กได้รับการฝึกฝนให้เป็นสมาชิกสังคม เป็นระดับแห่งการเรียนรู้ทัศนคติ ค่านิยม เทคนิค ความชำนาญ รวมถึงสิ่งต่าง ๆ ที่จำเป็นที่คนในสังคมต้องเรียนรู้

2. การกล่อมเกลาในขั้นก่อบุคลิกภาพหรือขั้นการมีประสบการณ์ (Latent Level) เป็นขั้นที่ประสบการณ์ต่าง ๆ มีอิทธิพลต่อการกำหนดบุคลิกภาพขั้นพื้นฐานของบุคคล

3. การกล่อมเกลาทางการเมือง (Political Socialization) เป็นขั้นที่บุคคลได้รับการขัดเกลารวมทั้งสังคมให้รู้จักระเบียบและเหตุการณ์ทางการเมืองต่าง ๆ

4. กระบวนการสรรหาทางการเมือง (The Process Of Political Recruitment) เป็นขั้นตอนที่บุคคลเข้ามามีส่วนร่วม มีบทบาททางการเมือง เป็นขั้นตอนที่บุคคลเข้าใจการเมืองได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น มีทัศนคติหรือบุคลิกภาพทางการเมืองที่ชัดเจนขึ้น(อ้างใน ยรรยงค์ สุริยะมณี,2540)

หน่วยการเรียนรู้ทางการเมือง (Agents Of Political Socialization)

1. ครอบครัว ครอบครัวถือเป็นหน่วยสังคมแรกในการถ่ายทอดการเรียนรู้ทางการเมือง บิดา มารดา ที่นิยมประชาธิปไตยย่อมอบรมบุตรหลานของตนให้นิยมประชาธิปไตยด้วย ครอบครัวเป็นตัวการในการอบรม กล่อมเกล้าทางการเมือง ที่มีอิทธิพลสูงและต่อเนื่อง เป็นระยะเวลายาวนานทั้งทางตรงและทางอ้อม อิทธิพลที่สำคัญของครอบครัวคือ การสร้างทัศนคติต่ออำนาจ กล่าวคือ ภายในครอบครัวจะมีลักษณะการตัดสินใจร่วมกันซึ่งมีลักษณะเป็นการใช้อำนาจหน้าที่ในทัศนะของเด็กเนื่องจากการไม่ปฏิบัติตาม หรือไม่เชื่อฟังจะนำไปสู่การลงโทษหรือไม่ได้รับในสิ่งที่ต้องการดังนั้นประสบการณ์ของเด็กเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในครอบครัวจะส่งผลต่อความรู้สึกมีความสามารถทางการเมือง สร้างทักษะเกี่ยวกับการมีปฏิสัมพันธ์ทางการเมืองและนำไปสู่การมีส่วนร่วมทางการเมืองในอนาคต ถ้าเด็กถูกอบรมสั่งสอนให้มีพฤติกรรมแบบยอมรับเชื่อฟังก็อาจทำให้เด็กนั้นมีพฤติกรรมทางการเมืองเป็นแบบนั้นในอนาคต นักวิชาการบางคนเห็นว่าในครอบครัวที่มีการพูดคุย ถกเถียงปัญหาทางการเมือง จะทำให้เกิดรูปแบบการเรียนรู้ทางการเมืองจะพัฒนาให้เด็กมีความรู้สึก มีความสามารถทางการเมืองและมีความผูกพันกับหน้าที่ทางการเมือง (Political Obligation) นอกจากนี้ ครอบครัวยังมีบทบาทในการก่อรูปของทัศนคติทางการเมืองในอนาคตของเด็กด้วยโดยเริ่มจากการสร้างความรู้สึกกำหนดระบุ (Identification) ตนเอง และบุคคลอื่น ๆ เข้ากับกลุ่มเชื้อชาติ กลุ่มภาษา ชนชั้นทางสังคมฐานะทางเศรษฐกิจ ฯลฯ สร้างให้เกิดการยอมรับต่อค่านิยมต่าง ๆ ตลอดจนกำหนดแนวทางในความคาดหวังด้านอาชีพและเศรษฐกิจด้วย

2. สถาบันการศึกษา โดยทั่วไป บุคคลที่มีการศึกษาสูงจะตระหนักถึงความเกี่ยวข้องและผลกระทบจากรัฐบาลที่มีต่อตนเอง จะมีความสนใจทางการเมือง มีความรู้เกี่ยวกับกระบวนการทางการเมืองและอาจเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองในขอบเขตที่กว้างขวางกว่าบุคคลที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่า สถาบันการศึกษาจะทำให้เด็กและเยาวชน มีความรู้เกี่ยวกับโลกทางการเมืองและบทบาททางการเมืองของตน เด็กจะได้เรียนรู้ถึงสถาบันทางการเมืองและความสัมพันธ์ต่าง ๆ ในระบบการเมืองที่ชัดเจนมากกว่าการรับรู้ด้วยความรู้สึกทางอารมณ์แต่

เพียงอย่างเดียว นอกจากนี้สถาบันการศึกษายังมีบทบาทในการส่งผ่านค่านิยมและทัศนคติของสังคมอีกด้วยโดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างทัศนคติเกี่ยวกับกฎเกณฑ์ทางการเมืองที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษรและความผูกพันกับสัญลักษณ์ต่าง ๆ ของระบบการเมือง เช่น ธงชาติ เพลงชาติ เป็นต้น

3. กลุ่มเพื่อน ซึ่งอาจหมายถึง กลุ่มเพื่อนของเด็ก กลุ่มทำงานเล็ก ๆ สมาชิกของกลุ่มเหล่านี้จะมีความสัมพันธ์กันอย่างเสมอภาคและใกล้ชิด บุคคลจะรับเอาทัศนคติและความคิดเห็นของเพื่อนเป็นของตน อาจเนื่องมาจากการยอมรับนับถือหรือความต้องการที่จะเหมือนเพื่อนในกลุ่ม กลุ่มเพื่อนนี้จะมีบทบาทในการอบรมกล่อมเกลາทางการเมืองของสังคม โดยกระตุ้นหรือจูงใจหรือกดดัน ให้สมาชิกมีทัศนคติและพฤติกรรมที่กลุ่มยอมรับ

4. กลุ่มอาชีพ เป็นกลุ่มทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งผูกพันกันด้วยอาชีพการทำงาน เช่น สหภาพแรงงาน สมาคมวิชาชีพ เป็นต้น กลุ่มเหล่านี้จะเป็นตัวการในการถ่ายทอดข่าวสารและความเชื่อถือ เมื่อบุคคลหนึ่งจัดตนเองเข้าร่วมกับกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งก็จะยอมรับปทัสถานของกลุ่มและจะมีการประเมินค่าสิ่งต่าง ๆ ในแนวทางเพื่อประโยชน์ของกลุ่มที่ตนสังกัดอยู่ กลุ่มที่มีขนาดใหญ่มีความเหนียวแน่นและมีความจงรักภักดีสูง ก็จะมีบทบาทในการสร้างและปลูกฝังค่านิยมทางการเมืองแก่สมาชิกมากขึ้น

5. สื่อมวลชน ในสังคมสมัยใหม่มีการแพร่กระจายของข่าวสารทางการเมืองและข่าวสารอื่นได้อย่างรวดเร็วเนื่องจากความก้าวหน้าของวิทยาการในด้านการสื่อสารในกระบวนการส่งผ่านข่าวสารนั้น นอกจากสื่อมวลชนจะมีบทบาทในการกระจายข่าวสารแล้ว ยังมีบทบาทในการส่งผ่านค่านิยม ความเชื่อที่สำคัญๆ ในสังคม ทั้งโดยตรงและโดยอ้อมและยังสามารถสร้างความรู้สึกทางอารมณ์ที่มีอิทธิพลต่อการวางรูปแบบ ความเชื่อทางการเมืองอีกด้วย

6. สถาบันทางการเมือง สถาบันทางการเมือง มีผลต่อการเรียนรู้ทางการเมืองของบุคคล โดยเฉพาะ พรรคการเมืองและกลุ่มผลประโยชน์ เป็นตัวการสำคัญที่ทำให้ประชาชนมีความรู้เกี่ยวกับการเมือง มีความสนใจทางการเมืองและทำให้ประชาชนทั่วไปยอมรับและเห็นด้วยกับทัศนคติ ค่านิยมและอุดมการณ์ของพรรคทั้งโดยตรงและทางอ้อม ที่สำคัญก็คือ บทบาทในการสร้างความโน้มเอียงที่จะเป็นผู้เข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง (Participant Orientation)

กล่าวโดยสรุป การกล่อมเกลາทางการเมืองก็คือการปลูกฝังค่านิยม ความรู้ทัศนคติทางการเมืองให้กับสมาชิกของสังคมโดยผ่านสื่อกลางของสังคม เช่น ครอบครัว โรงเรียน กลุ่มเพื่อน กลุ่มต่างๆ ในสังคม สถาบันต่างๆ ในสังคม และสื่อมวลชนต่างๆ เป็นต้น

2.2 แนวคิดประชาธิปไตย (Democracy Approach)

“ประชาธิปไตย” มีรากศัพท์มาจาก ประชา กับ อธิปไตย แปลว่า อำนาจสูงสุดอยู่ที่ประชาชน ถ้าดูจากภาษาอังกฤษ รากศัพท์ มาจากภาษากรีก คือ Demos ที่แปลว่าประชาชน กับ Cratos ที่แปลว่าการปกครอง และในความหมายแรกเริ่มของประชาธิปไตยสมัยกรีกโบราณ ประชาธิปไตย หมายถึง รูปแบบการปกครองที่ประชาชนทั้งหมดเป็นผู้ใช้อำนาจในการปกครอง โดยตรงด้วยการประชุมร่วมกัน พิจารณาคัดเลือกปัญหาในที่ประชุมโดยตรง นอกจากนั้นเจ้าหน้าที่ของรัฐต้องได้รับเลือกตั้งจากประชาชนด้วย (ชัยอนันต์ สมุทวณิช, 2523)

กมล สมวิเชียร (2520) ได้อธิบายความหมายของประชาธิปไตยในหลักการใหญ่ ๆ ไว้ดังนี้

1. ประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นอุดมการณ์ทางการเมือง ซึ่งมีหลักการที่สำคัญคือ หลักเสรีภาพ ประกอบด้วยสิทธิและหน้าที่ หลักความเสมอภาค ซึ่งก็คือความเท่าเทียมกันและ หลักการดรภาพ ซึ่งหมายถึงความเป็นพี่น้องกัน

2. ประชาธิปไตยในฐานะเป็นรูปแบบการปกครอง ซึ่งมีรูปแบบการปกครองที่พอสรุปได้ดังนี้

2.1 ผู้ปกครองได้รับความยินยอมจากผู้ใต้ปกครอง

2.2 ผู้ใต้ปกครองมีสิทธิเปลี่ยนตัวผู้ปกครองได้เป็นครั้งคราว

2.3 สิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานของประชาชนต้องได้รับความคุ้มครอง

สำหรับ ชัยอนันต์ สมุทวณิช (2523) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นรูปแบบการปกครองว่าควรมีหลักการดังนี้

- หลักที่ถือว่ามนุษย์มีความรู้ความสามารถและมีเหตุผล
- หลักความเป็นอิสระและเสรีภาพของมนุษย์
- หลักความเท่าเทียมกันของมนุษย์
- หลักการให้ความยินยอมของประชาชนต่อผู้มีอำนาจปกครอง
- หลักอำนาจอธิปไตยมาจากปวงชน
- หลักเกี่ยวกับสิทธิที่จะคัดค้านไม่เห็นด้วยและเปลี่ยนแปลงรัฐบาล

3. ประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นวิถีชีวิต กล่าวคือ ประชาชนทุกคนยึดถือหลักการประชาธิปไตย ซึ่งได้แก่ หลักเสรีภาพ เสมอภาค และภารดรภาพ เป็นวิถีชีวิตประจำวันของเขาด้วย เช่น การเคารพกฎหมาย การเคารพสิทธิของผู้อื่นซึ่งประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นวิถีชีวิต

นี้เป็นเรื่องเกี่ยวกับจิตสำนึกของประชาชน และเป็นความรู้สึกที่รับผิดชอบที่อยู่ในจิตใจของคน กล่าวอีกนัยหนึ่ง คนที่ยึดหลักประชาธิปไตยในการดำเนินชีวิตเท่านั้นจึงจะเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยได้ วิถีชีวิตที่นิยมคุณค่าแบบประชาธิปไตยนี้เกิดขึ้นมาจากกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม ซึ่งกระบวนการดังกล่าวจะเป็นตัวสร้างแบบแผน พฤติกรรมของคนในสังคมการเมือง ซึ่งเรียกว่า "บุคลิกภาพทางการเมือง"

2.3 แนวความคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ทางการเมือง (Political Learning Approach)

การเรียนรู้ทางการเมืองเป็นการศึกษาทัศนคติและพฤติกรรมทางการเมืองของบุคคลในสังคมโดยที่จะมองใน 2 ระดับ คือ ระดับแรกเป็นการวิเคราะห์ในระดับบุคคล โดยมองว่าบุคคลได้รับความรู้ทางการเมืองด้านใดและด้วยวิธีการเช่นไร ส่วนอีกระดับหนึ่งจะดูว่าในสังคมหนึ่งโดยภาพรวมประชาชนส่วนใหญ่ถูกอบรมกล่อมเกลามาให้มีทัศนคติและพฤติกรรมทางการเมืองในแบบใด และองค์การหรือสถาบันใดเป็นผู้มีอิทธิพลสำคัญ (จุมพล หนิมพานิช, 2533)

ความหมายของการเรียนรู้ทางการเมือง

กมล สุขพานิช (2527) กล่าวถึง การเรียนรู้ทางการเมืองว่าหมายถึง กระบวนการถ่ายทอดทัศนคติทางการเมือง และแนวทางการปฏิบัติกิจกรรมทางการเมืองที่สอดคล้องกับค่านิยมและวัฒนธรรมทางการเมืองของสังคมในขณะนั้นให้กับประชาชนทั่วไป ขณะเดียวกันก็หมายถึงการที่บิดา มารดา หรือผู้สูงอายุ ถ่ายทอดปทัสถานที่ดินใช้ในการประพฤติปฏิบัติทางการเมืองและความเชื่อทางการเมืองของตนไปสู่รุ่นลูกรุ่นหลาน ซึ่งเรียกว่ากระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมนั่นเอง

ลักษณะของการเรียนรู้ทางการเมือง

การเรียนรู้ทางการเมืองนั้น อาจมีได้ 2 ลักษณะ คือ การเรียนรู้ทางการเมืองที่เกิดจากการสอนโดยตรง (Direct Learning) หรือจากการปลูกฝังลัทธิ (Indoctrination) เป็นการเรียนรู้ทางการเมืองที่เกิดจากการตั้งใจสอน มีกำหนดระยะเวลา มีหลักสูตร มีวิธีการสอน และมีการวางแผนการสอนที่แน่นอน ส่วนการเรียนรู้ทางการเมืองในอีกลักษณะหนึ่งคือ การเรียนรู้ทางการเมืองโดยทางอ้อม (Indirect Learning) เป็นการเรียนรู้โดยไม่ตั้งใจ เช่น ได้รับความรู้จากการพูดคุยกับเพื่อนหรือสนทนากับคนในครอบครัว กระบวนการดังกล่าวไม่มีการวางแผนหรือกำหนดหลักสูตรการสอนที่แน่นอนและมีลักษณะที่ไม่เป็นทางการ อัลมอนต์ เห็นว่าการเรียนรู้ทางการเมืองโดยตรงและโดยทางอ้อมนั้นมีอิทธิพลต่างกัน การเรียนรู้โดยทางอ้อมนั้น น่าจะมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ทางการเมืองมากกว่าเพราะสามารถทำได้โดยตัวการหลายตัวการ

ขั้นตอนของการเรียนรู้ทางการเมือง

จากการศึกษาถึงลักษณะการเรียนรู้ทางการเมือง ดอร์สัน และ พรวิวิท อธิบายว่า ลักษณะการเรียนรู้ทางการเมือง อาจแยกได้เป็น 3 ขั้น คือ

1. ขั้นความสามารถในการกำหนด ระบุ และความผูกพันทางความรู้สึกกับสัญลักษณ์ทางการเมืองและชุมชนทางการเมือง เป็นความรู้สึกผูกพันกับชาติและชุมชนทางการเมืองในลักษณะของความจงรักภักดีและความเชื่อฟังต่ออำนาจทางการเมืองต่อมาจะพัฒนาเป็นความผูกติด (Attachment) กับสัญลักษณ์ทางการเมืองที่สำคัญ ๆ ความโน้มเอียงในลักษณะนี้ยังมีความคลุมเครือ และเป็นความรู้สึกทางอารมณ์มากกว่าที่จะเป็นความโน้มเอียงอันเกิดจากความรู้ความเข้าใจและการใช้เหตุผลลักษณะดังกล่าวนี้ นับเป็นการเรียนรู้ทางการเมืองเบื้องต้นของเด็ก ในขั้นนี้เด็กเรียนรู้ที่จะแบ่งแยกคนออกเป็นกลุ่มต่าง ๆ ตามภาษา เชื้อชาติ ชนชั้นทางสังคม สามารถระบุได้ว่า ตนสังกัดอยู่ในกลุ่มใดและจะสามารถกำหนดพฤติกรรมของตนเองที่จะมีต่อบุคคลต่าง ๆ ตามกลุ่มหรือประเภทที่บุคคลนั้นสังกัดอยู่

2. ขั้นเกิดความโน้มเอียง เป็นขั้นที่เกิดความเข้าใจมากขึ้นว่า ชาติคืออะไร ชุมชนทางการเมืองคืออะไร และรู้ว่าจะสามารถคาดหวังอะไร จากระบบการเมืองได้บ้าง บุคคลจะสามารถพัฒนาความสามารถในการกำหนด ระบุ และความผูกพันในขั้นต้น โดยมีการรับรู้ ข้อมูลข่าวสาร และสร้างความรอบรู้เกี่ยวกับระบบการเมืองมากขึ้น บุคคลจะได้เรียนรู้และทำความเข้าใจโครงสร้างต่าง ๆ ของระบบการเมืองว่าเป็นอย่างไรและเขาจะสามารถมีบทบาทอยู่ในส่วนใด การผูกติดอยู่กับพรรคการเมืองหรือกลุ่มต่าง ๆ จะเป็นเพราะเกิดความเชื่อในอุดมการณ์ หรือนโยบายมากกว่าที่จะเป็นเพียงความรู้สึกชอบใจต่อตัวบุคคลหรือสัญลักษณ์เพียงผิวเผินเท่านั้น กล่าวคือเป็นขั้นที่บุคคลมีความรู้เกี่ยวกับการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองในแวดวงที่กว้างขวางขึ้น

3. ขั้นเกิดทัศนคติและความเฝ้าคิดที่เฉพาะเจาะจง และชัดเจนต่อบุคลิกภาพทางการเมือง ต่อกิจกรรมทางการเมืองและต่อนโยบายทางการเมือง จากประสบการณ์ในวัยเด็กทั้ง 2 ขั้นที่กล่าวมาแล้วเมื่อเด็กประสบกับเหตุการณ์ทางการเมืองมากขึ้นจะพัฒนาเป็นบุคลิกภาพทางการเมืองที่เฉพาะเจาะจงของบุคคล ขั้นนี้เป็นเสมือนขั้นวุฒิภาวะในการเรียนรู้ทางการเมือง

ส่วน เฟรด ไอ. กรีนสไตน์ ได้แบ่งลักษณะการเรียนรู้ทางการเมือง ออกเป็น 3 ขั้น โดยเริ่มจากการยอมรับบทบาทในฐานะผู้ถูกกระทำ ซึ่งมักจะควบคู่ไปกับการมองอำนาจทางการเมืองเป็นแบบอุดมคติ ต่อจากนั้นจะพัฒนาเป็นการเรียนรู้ บทบาทของพลเมืองและการเรียนรู้ทางการเมืองในลักษณะที่เฉพาะเจาะจงต่อเรื่องต่าง ๆ ในที่สุด (อ้างใน พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, 2526)

2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการที่ผู้วิจัยได้อ่านงานวิจัยของบุคคลอื่น พบว่ามีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการกล่อมเกลாதองการเมืองอยู่มากพอสมควร ดังที่จะยกมากล่าว พอสังเขปดังต่อไปนี้

สายทิพย์ สุดติพันธ์ (2524) ศึกษาเรื่อง การเรียนรู้ทางการเมืองของเยาวชนไทย : ศึกษาเฉพาะกรณี นักเรียนระดับมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนระดับมัธยมศึกษา ในเขตกรุงเทพฯ โดยเฉลี่ยมีระดับความสนใจทางการเมืองค่อนข้างต่ำ เพศไม่มีอิทธิพลต่อความสนใจทางการเมือง ในขณะที่ระดับชั้นเรียนหรืออายุ มีอิทธิพลต่อความสนใจทางการเมือง กล่าวคือ ยิ่งเด็กมีชั้นเรียนสูงขึ้น ยิ่งมีความสนใจทางการเมืองสูงขึ้น มีความรู้สึก มีประสิทธิภาพทางการเมืองสูงขึ้น แต่จะมีความไว้วางใจทางการเมืองลดลงตามลำดับ นอกจากนี้ผลสัมฤทธิ์ทางการเมืองไม่มีอิทธิพลต่อความสนใจทางการเมืองและความไว้วางใจทางการเมืองของนักเรียน แต่ผลสัมฤทธิ์ทางการเมืองมีความสัมพันธ์กับระดับความรู้สึกมีประสิทธิภาพทางการเมือง

สำเนาวิ ขจรศิลป์ (2514) ศึกษาเรื่อง ทศนคติของนิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ที่มีต่อการเมือง โดยทำการศึกษา นิสิตปีที่ 1 และปีที่ 4 พบว่า การอบรม กล่อมเกลามาในมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ไม่มีผลต่อการเพิ่มความเข้าใจการปกครองแบบประชาธิปไตยและยังพบว่าการศึกษาที่สูงขึ้น ไม่ได้ช่วยให้นิสิตมีทัศนคติแบบประชาธิปไตยมากขึ้น

สนธิ จรอนันต์ (2523) ศึกษาเรื่อง การอบรมและการเรียนรู้ทางการเมืองของนักเรียนนายเรือไทย พบว่า นักเรียนนายเรือมีทัศนคติทางการเมืองทั้งแบบอำนาจนิยมและประชาธิปไตย แต่ทัศนคติทางการเมืองที่เป็นแบบอำนาจนิยมอยู่ในระดับที่สูงกว่า สำหรับระดับการศึกษา อาชีพ ของบิดาและภูมิลำเนาไม่ก่อให้เกิดความแตกต่างกันในทัศนคติทางการเมืองของนักเรียนนายเรือ ในส่วนที่เกี่ยวกับฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว พบว่า นักเรียนนายเรือที่มีฐานะปานกลางจะมีทัศนคติที่โน้มเอียงไปในทางอำนาจนิยม สูงกว่านักเรียนนายเรือที่มีฐานะสูง

ทรงศนีย์ ปัจจุสานนท์ (2519) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การเรียนรู้ทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยทหารบกไทย โดยศึกษานักเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ชั้นปีที่ 1 ถึง ชั้นปีที่ 5 จำนวน 400 คน พบว่า นักเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าส่วนใหญ่ มีทัศนคติทางการเมืองที่เป็นเผด็จการมากกว่าทัศนคติที่เป็นประชาธิปไตย ทั้งนี้เนื่องมาจากการอบรมกล่อมเกลามาในโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า นั่นเอง หากแก้ไขวิธีการอบรม กล่อมเกลามาทางสังคมและการ

เมืองภายในโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าเสียใหม่ก็จะทำให้เกิดการพัฒนาทางการเมืองในระบบประชาธิปไตยขึ้นได้

บุญชาติ พรหมพูล (2520) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การเรียนรู้ทางการเมือง ของนักเรียนนายเรืออากาศไทย โดยทำการศึกษาทัศนคติของนักเรียนนายเรืออากาศชั้นปีที่ 1 ถึงปีที่ 5 จำนวน 689 คน พบว่า นักเรียนนายเรืออากาศ มีทัศนคติในทางการเมืองแบบอำนาจนิยมมากกว่าประชาธิปไตย ซึ่งเป็นผลมาจากการเรียนการสอนภายในโรงเรียนและระบบการศึกษาของโรงเรียนนายเรืออากาศที่เน้นอำนาจนิยม

สุชาติ ราษฎร์ดุติ (2521) ศึกษาเรื่อง ภาพพจน์เกี่ยวกับอำนาจทางการเมืองของนักเรียนไทย เฉพาะกรณีนักเรียนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานครพบว่า ยิ่งเด็กมีระดับชั้นเรียนที่สูงขึ้น ยิ่งมีภาพพจน์ ในทางที่สนับสนุนต่อรัฐบาลลดลง เด็กชายมีภาพพจน์ต่อรัฐบาลในเชิงสนับสนุนมากกว่าเด็กหญิง เด็กที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ มีภาพพจน์เชิงสนับสนุนต่อรัฐบาลมากกว่าเด็กที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง เด็กที่มาจากครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจ สังคม ปานกลาง มีภาพพจน์เชิงสนับสนุนต่อรัฐบาลมากกว่าเด็กที่มาจากครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจ สังคมสูง นอกจากนี้ยังพบว่าบทบาทที่สำคัญและมีลักษณะเด่นในการเรียนรู้ของเด็ก คือ พ่อ ครู ทหาร ตำรวจและนายกรัฐมนตรี เมื่อเด็กมีอายุมากขึ้น ประสบการณ์จากสิ่งแวดล้อมทางการเมืองจะทำให้ภาพพจน์ทางการเมืองของเด็กต่อบทบาททางการเมืองต่าง ๆ เลวร้ายลง

วัชรินทร์ ชาญศิลป์ (2530) ได้ศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรมทางการเมืองแบบอำนาจนิยมของนักศึกษาพบว่า นักศึกษานหญิง มีทัศนคติทางการเมือง แบบอำนาจนิยมสูงกว่านักศึกษาชายและเมื่อศึกษาในชั้นปีที่สูงขึ้น ทัศนคติทางการเมืองแบบอำนาจนิยมจะลดลงตามลำดับภูมิฐานะ รายได้ของครอบครัว อาชีพของบิดา มารดา ไม่มีความสัมพันธ์กับทัศนคติทางการเมืองแบบอำนาจนิยมของนักศึกษา

ทินพันธุ์ นาคะตะ (2515) ได้ศึกษาเรื่องวัฒนธรรมทางการเมืองและการเรียนรู้ทางสังคมของนิสิต นักศึกษาไทย โดยศึกษาทัศนคติของนักศึกษา จำนวน 946 คน จาก 6 สถาบัน คือ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า โรงเรียนนายเรือ และโรงเรียนนายเรืออากาศ ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษาส่วนใหญ่มีทัศนคติแบบผสมผสานระหว่างประชาธิปไตยกับเผด็จการ ซึ่งเป็นเพราะผลของการศึกษาและกระบวนการเรียนรู้ทางการเมือง ในสถาบันการศึกษามีส่วนทำให้นักศึกษามี

แนวความคิดและแนวปฏิบัติแบบตะวันตก ในขณะที่เดียวกัน อิทธิพลของทัศนคติแบบจารีตประเพณีของไทยก็มีผลต่อนักศึกษาด้วยเช่นกัน

วรุธ วงศ์กิจจาเลิศ (2531) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับทัศนคติทางการเมืองและสังคมของนักศึกษาในแนวความคิดเสรีนิยมและอำนาจนิยม โดยศึกษา นักศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 3 คณะ คือ คณะรัฐศาสตร์ คณะนิติศาสตร์และคณะเศรษฐศาสตร์ พบว่านักศึกษามีทัศนคติทางการเมืองแบบกลางๆ ระหว่างเสรีนิยมกับอำนาจนิยม แต่นักศึกษาที่มีทัศนคติแบบเสรีนิยม มีจำนวนมากกว่านักศึกษาที่มีทัศนคติแบบอำนาจนิยม

ยรรยงค์ สุริยะมณี (2540) ศึกษาเรื่อง ผลของการอบรม กล่อมเกล้าในมหาวิทยาลัยต่อทัศนคติทางการเมืองของนักศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการอบรมกล่อมเกล้าทางการเมืองของนักศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มากที่สุด ได้แก่ หลักสูตรสาขาวิชา การเข้าร่วมกิจกรรม กลุ่มเพื่อน และครอบครัว ตามลำดับ ผลของการอบรมกล่อมเกล้าทางการเมืองในมหาวิทยาลัยทำให้นักศึกษามีทัศนคติทางการเมืองเป็นไปในรูปแบบประชาธิปไตยมากกว่ารูปแบบอำนาจนิยม ทัศนคติทางการเมืองของนักศึกษาสายวิทยาศาสตร์กับสายสังคมศาสตร์ ไม่มีความแตกต่างกัน รวมทั้งนักศึกษาที่เข้าร่วมกิจกรรมกับนักศึกษาที่ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมก็จะมีทัศนคติในทางการเมืองที่เหมือนกัน

ลักษณะดังกล่าวนี้แสดงให้เห็นว่านักศึกษาส่วนใหญ่ที่ศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัยเป็นผู้ที่มีวุฒิภาวะที่เหมาะสม เป็นผู้รู้เหตุผล ใจกว้าง ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ทัศนคติทางการเมืองของนักศึกษาจึงเป็นไปในรูปแบบประชาธิปไตยมากกว่ารูปแบบอำนาจนิยม

โกวิท คุนรัตน์ (2541) ศึกษาเรื่อง การกล่อมเกล้าทางการเมืองของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในสังคมเมืองและสังคมชนบท : กรณีศึกษาเปรียบเทียบโรงเรียนมงฟอร์ตวิทยาลัย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่และโรงเรียนแม่สายประสิทธิ์ศาสตร์ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ผลการศึกษาพบว่า สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคมของนักเรียนในสังคมเมืองไม่ทำให้ได้รับการกล่อมเกล้าทางการเมืองสูงกว่านักเรียนในสังคมชนบท

จากที่ยกตัวอย่างงานวิจัยดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่า กระบวนการกล่อมเกล้าทางการเมือง มีความสำคัญต่อระบบการเมืองในฐานะที่เป็นตัวกำหนดทัศนคติ ความรู้ ความเข้าใจ จนนำไปสู่พฤติกรรมทางการเมือง แต่จากตัวอย่างของงานวิจัยที่ยกมานี้ส่วนใหญ่จะเป็นการกล่อมเกล้าทางการเมืองในระดับมัธยมศึกษาและอุดมศึกษาเสียเป็นส่วนมาก ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษาถึงกระบวนการกล่อมเกล้าทางการเมืองในระดับประถมศึกษา เพื่อให้เกิดการเติมเต็มและ

พัฒนาเป็นองค์ความรู้ต่อไป ประกอบกับวัยเด็กเป็นวัยเริ่มต้นของกระบวนการกล่อมเกลาทาง
การเมืองดังกล่าวแล้วข้างต้น ผู้วิจัยจึงเห็นว่าสมควรที่จะศึกษาถึงกระบวนการกล่อมเกลาทาง
การเมืองในวัยเด็กประถมศึกษา เพื่อจะได้ใช้เป็นข้อมูลสำหรับผู้ที่จะวิจัยในด้านนี้ต่อไป